

Derleme Makale ♦ Review Article

**Modern Çatışma Kuramının Öncüleri Üzerine Bir Değerlendirme:
Ralf Dahrendorf, Lewis A. Coser ve Randall Collins**

*An Evaluation of the Pioneers of Modern Conflict Theory:
Ralf Dahrendorf, Lewis A. Coser and Randall Collins*

İlhan BİNGÖL*

 0000-0002-1826-7809

MAKALE BİLGİSİ

Başvuru: 20. 10. 2023
Düzeltilme Talebi: 19. 11. 2023
Son Düzeltilme: 24. 11. 2023
Kabul: 04. 12. 2023
Online Yayın: 15. 12. 2023

Anahtar Kelimeler:

Çatışma Kuramı
Modern Çatışma Teorisi
Dahrendorf
Collins
Coser

ARTICLE INFO

Submitted: 20. 10. 2023
Revision Requested: 19. 11. 2023
Final Revision Received: 24. 11. 2023
Accepted: 04. 12. 2023
Published Online: 15. 12. 2023

Keywords:

Conflict Theory
Modern Conflict Theory
Dahrendorf
Collins
Coser

ÖZ

İnsanlık tarihi boyunca önemli bir olgu olan çatışma, çeşitli biçimlerde ortaya çıkan toplumsal, siyasi, ekonomik ve psikolojik dinamiklerle şekillenir. Genel manada çatışma kuramı, toplumu, temel maddi ihtiyaçlarını karşılamak için kaynaklar elde etmek amacıyla rekabet içinde olan grupların bir araya gelerek oluşturduğu bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Savaşlar, toplumsal çatışmalar, terör saldırıları ve etnik anlaşmazlıklar gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkan çatışmalar, insan toplumlarının karşılaştığı temel zorluklardan biridir. Çatışma kuramı; klasik çatışma teorisi ve modern çatışma teorisi olarak iki başlık altında ele alınmaktadır. Modern çatışma kuramı; çatışmaların doğasını, kökenlerini, sürdürülmesini ve sonuçlarını anlamayı hedefleyen bir disiplindir. Bu kuram, çatışmaların sosyal, politik, ekonomik ve psikolojik faktörlerle nasıl etkilendiğini incelemektedir. Bu çatışma kuramının temel amacı, çatışmaları daha iyi anlamak ve çözümlenektir. Bu makale, modern çatışma kuramı ve bu kuramın öncü teorisyenlerine odaklanarak çatışma fenomeninin anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Makalede modern çatışma kuramının temel yaklaşımları ve önde gelen kuramcılarından R.Dahrendorf, L. A. Coser ve R.Collins'in konu ile ilgili bakış açıları ele alınmaktadır. İlk olarak, çatışma kuramının tarihsel evrimi ve kökenleri incelenmektedir. Makalenin ana vurgusu, modern çatışma kuramının önde gelen kuramcıları ve onların katkılarına odaklanmaktadır.

ABSTRACT

Conflict, an important phenomenon throughout human history, is shaped by various forms of social, political, economic, and psychological dynamics. In general, conflict theory views society as a system created by groups that come together with the aim of competing to obtain resources to meet their basic material needs. Conflicts manifest in various forms such as wars, social disputes, terrorist attacks, and ethnic conflicts, and they represent one of the fundamental challenges faced by human societies. Conflict theory is divided into two main categories: classical conflict theory and modern conflict theory. Modern conflict theory is a discipline aimed at understanding the nature, origins, perpetuation, and outcomes of conflicts. This theory examines how conflicts are influenced by social, political, economic, and psychological factors. The primary goal of this conflict theory is to better comprehend and analyze conflicts. This article focuses on modern conflict theory and aims to contribute to the understanding of the phenomenon of conflict by highlighting the key approaches of this theory and the perspectives of prominent theorists such as R. Dahrendorf, L. A. Coser, and R. Collins. First, the historical evolution and origins of conflict theory are explored. The main emphasis of the article is on the leading theorists of modern conflict theory and their contributions.

1 Giriş

Tarihsel olarak bakıldığında, tüm toplumlar ve toplumsal kurumlar zaman içinde değişime uğrar. Bu değişimin oluşmasında birçok faktör etkili olmakla birlikte toplumsal değişimin önemli faktörlerinden biri de çatışma olgusudur. Çatışma teorisi, işlevselcilik anlayışının alternatifi olarak ortaya çıkan bir düşünce perspektifidir ve kökleri yüz yıl öncesine dayanır. İşlevselcilerin toplumsal istikrar odaklı görüşlerinin aksine, çatışmacı teorisyenler toplumsal değişimin ancak çatışma ile gerçekleşebileceğini vurgulamaktadırlar. Sosyolojik bir perspektiften ele alındığında, çatışma kuramı özellikle İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden 1950'li yıllardan itibaren işlevselcilikle karşıtlık oluşturan bir kuramdır. Bununla birlikte, çatışma kuramının kökleri daha eski bir zamana kadar uzanmaktadır. Bu köklerin tarihi, Karl Marx'ın (Marx ve Engels, 2005)"insanlık tarihi, sınıf çatışmaları tarihinden ibarettir" düşüncesine kadar gider. Bu bağlamda, çatışma kuramı geçmiş yüzyıldan daha da eskiye uzanan bir düşünce akımını vurgulamaktadır.

Tarihsel perspektifte, her zaman insanların ilgisini çeken ve etkileşim biçimi olarak işlev gören bir olgu olan çatışma, insanlar arasındaki etkileşimlere dayanan bir unsurdur. Bu unsur, hem makro düzeyde hem de mikro düzeyde daima ve her koşulda insanların ilgisini çekmiş ve seyirci bulmuştur. Seyirciler, çatışmanın bir tarafında yer almamalarına rağmen, çatışmaya dahil olmayı tercih etmişlerdir (Park, 2018: 99-100). Hayatın çeşitli alanlarında yaşanan çatışma olgusu, insanlar arasında onur, itibar, statü ve mülkiyet gibi önemli konularda yaşanabilmektedir. Bunun yanı sıra, kültürel, siyasi, etnik veya sosyal sınıflar arasında da çatışmalar meydana gelebilmektedir. Dolayısıyla, genel bir perspektiften bakıldığında, çatışmanın hayatın her alanında var olduğu görülmektedir. İşlevselci teoriler, toplumsal düzenin ve dengelemenin önemini vurgularken, çatışma kuramı ise istikrar veya uyum yerine çatışmayı merkeze yerleştirir. Çatışma teorisi açısından toplumun etkili bir analizi için rekabet, değişim ve gerginlik gibi süreçlerin incelenmesi gerekmektedir.

Çatışma teorisi, yapısal ve işlevselci teorilerin karşısında yer alarak toplumu, temel maddi ihtiyaçlar ve kaynaklar üzerinde mücadele eden paradoksal grupların bir sistemine indirgeyen bir yaklaşımdır (Kızılcılık, 1994: 264). İşlevselci yaklaşım, bağımlılık ve birliktelik kavramlarına atıfta bulunurken, çatışma kuramı ise üstünlük ve iktidar mücadelesi üzerine odaklanır. Çatışma teorisinde, ortak çıkarlar, güç ve değerler gibi üç önemli kavram öne çıkar. Ortak çıkarlar, insanların elde etmek istedikleri ve her bireyde mevcut olduğu kabul edilen çıkarlar olarak görülür. Toplumsal ilişkilerin merkezi olarak algılanan güç kavramı, temel olarak baskı unsuru olarak kabul edilir. Bununla birlikte, çatışma kuramcıları, değerleri kültürün oluşumunu veya toplumun kimliğini belirleyen bir araçtan ziyade, bir topluluğun kendi hedeflerini gerçekleştirmek için diğer topluluklarla karşılaştığı çatışmalarda kullandığı silahlar olarak görürler. Çatışma kuramcıları, bu kuramın temelini Marx ve Weber'den etkilenecek oluşturmuşlardır (Özsöz, 2007: 49). Marx, toplumdaki sınıf çatışmasını vurgulayan ve ekonomik faktörleri ön plana çıkaran bir kuram geliştirirken, Weber, toplumsal eşitsizlikleri ve güç ilişkilerini daha geniş bir perspektiften ele almış ve toplumsal sınıfların yanı sıra statü ve parti gibi faktörlerin de çatışmada etkili olduğunu vurgulamıştır.

Çatışma teorisi, genel olarak üç temel varsayımı birleştirerek açıklama yapar: (1) Toplumsal yaşam içerisinde yer alan bireylerin birçok temel çıkarı, ulaşmaya çalıştıkları hedeflerin bir parçasıdır. (2) Tüm çatışmacı yaklaşımların temelinde, sosyal ilişkilerin özünde güç kavramı önemli bir şekilde vurgulanmaktadır. (3) Çatışma teorisyenleri, değerlerin ve ideallerin, farklı grupların kendi amaçlarını ileriye taşımak için kullandıkları araçlar olarak kabul edildiğini ifade etmektedirler (Wallace ve Wolf, 1995: 76-77). Çatışma kuramı, toplumsal yaşamdaki bireylerin temel çıkarlarının ve hedeflerinin birbiriyle çatışabileceğini savunmaktadır. Bununla birlikte bu yaklaşımın temelinde, sosyal ilişkilerde güç kavramının önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır.

Çatışma kuramı, klasik ve çağdaş dönemler olmak üzere iki ayrı evrede incelendiğinde, her dönemin farklı temel varsayımlar içerdiği görülmektedir. Klasik dönem çatışma kuramı, aşağıda belirtilen unsurların öne çıktığı temel varsayımlara dayanmaktadır: "(1) Toplum, dengenin sürekliliğini değil, geçici bir durumu andırır. (2) Maddi ve naturalistik etmenler, maddi olmayan etmenleri belirler. (3) Bir dizi farklı evreleri izleyen evrim, toplumu seçkin sömürü, kapitalistik gelişme ve çatışmaya doğru götürür. 4) Toplum, sürekli birbiriyle rekabet eden faktörlerden oluşan bir sistemdir" (Kinloch, 2014: 128).

Klasik dönem çatışma kuramına göre toplumda sürekli bir denge olmadığı, bunun yerine zaman içinde değişen ve dönemsel olarak ortaya çıkan geçici denge durumlarının bulunduğu düşünülmektedir. Bu kurama göre, toplumda etkili olan temel faktörler maddi ve doğal etkenlerdir. Ekonomik, sosyal ve doğal şartlar gibi somut unsurlar, toplumsal yapı ve ilişkilerin belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Maddi olmayan etkenler, bu dönemde ikincil bir öneme sahiptir. Klasik dönem çatışma kuramında, toplumun evrimi seçkinler, kapitalist gelişme ve çatışma gibi bir dizi aşamalardan geçer. Bu evrim sürecinde, toplumsal çatışmaların artması ve sınıf mücadelelerinin belirginleşmesi beklenir. Bütün bunlarla birlikte klasik dönem çatışma kuramına göre toplum, birbirleriyle rekabet eden faktörlerin bir sistemidir. Bu rekabet, ekonomik, sosyal ve politik alanda gerçekleşir ve toplumun şekillenmesinde etkili olur.

Klasik çatışma kuramında olduğu üzere modern çatışma kuramlarının da temel sayıtları (varsayımları) bulunmaktadır: “(1)Toplum birbiriyle rekabet halinde olan grupların ya da menfaatlerin bir sistemini temsil eder. (2) İster sosyal çatışma ister sınıf çatışmaları olsun, bunlar bir organizasyon sonucu ya da sosyal şartlar gereğince oluşur. (3) Bir toplumdaki sosyal çatışma/çatışmalar; tekelleşme ve kaynakların kıtlığından meydana gelir. (4) Yine herhangi bir toplumdaki sosyal çatışma; o toplumdaki adaptasyonun ve sosyal evrimin daha çok ilerlemesine katkıda bulunur” (Kinloch, 2014: 241).

Sosyoloji alanında çatışma teorisyenleri klasik çatışmacılar ve modern çatışmacılar olarak iki bakış açısıyla yer almaktadırlar. Modern çatışma kuramcılarının klasik çatışma teorisyenleri ile en çok benzerlik gösterdikleri nokta, toplumsal çatışmanın özellikle kıt kaynakların adaletsizce paylaşımından doğduğu ve çatışmanın toplumsal değişim için gerekli olduğudur. Klasik çatışma teorisyeninin öncülerinden Marx’ın aksine, çağdaş çatışma teorisyenleri çatışmaya makro bakış açısından ziyade mikro bakış açısı getirmektedirler. Çatışmanın toplumun her alanında mevcut olduğu fikri mikro bir perspektiftir.

Sosyolojideki modern çatışma kuramcıları, klasik çatışma teorisinin sınırlamalarını ve eksikliklerini gözeterek, toplumsal değişim ve çatışma dinamiklerini daha etraflı bir biçimde anlamayı hedefleyen bir alternatif çatışma modeli geliştirmişlerdir. Klasik çatışma teorisi, genellikle sınıf mücadelesi odaklı bir perspektife sahiptir. Ancak, modern çatışma kuramcıları, toplumun içsel karmaşıklığını ve çeşitliliğini daha etraflıca yansıtabilmek adına çatışma analizini genişleterek farklı faktörleri ve boyutları dikkate almışlardır. Bu çalışmada modern çatışma teorisyenlerinin öncülerinden R. Dahrendorf, Lewis A. Coser ve R. Collins’in çatışma teorisine dair yaklaşımları ele alınmaktadır. Çalışmada sadece 3 teorisyenin düşüncelerine yer verilmesinin nedeni, bu alanda fazla düşünürün olması ve bunlara bir arada yer vermenin güçlüğünden ileri gelmektedir.

2 Çağdaş Çatışma Teorisyenleri

Modern çatışmacı teori, geleneksel çatışma paradigmasının çağdaş toplumun sorunlarına uygulanması amacıyla Avrupalı düşünceye aşina seçkin entelektüeller tarafından geliştirilmiştir. Modern çatışmacı yaklaşım, toplumu, egemen seçkinler tarafından kontrol edilen, kaynaklar için rekabet eden grupların evrimsel bir sistemi olarak ele almaktadır. Toplum, kaynakların elde edilmesi için yapılan rekabetin özel bir biçimi olan egemenlik ve baskının sonuçlarını temelinde barındırmaktadır (Kinloch, 2014: 218). Modern çatışmacı teori, geleneksel çatışma paradigmasının çağdaş toplumun sorunlarına uygulanması için geliştirilmiştir. Bu yaklaşım, toplumun başat seçkinler tarafından kontrol edilen grupların kaynaklar için rekabet ettiği bir evrimsel sistem olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşıma göre, toplumda kaynaklar için yapılan rekabet, özel bir biçimde egemenlik ve baskının sonuçlarına yol açmaktadır. Ralf Dahrendorf, Lewis A. Coser ve Randall Collins, çağdaş çatışma teorisi alanında öncü kabul edilen isimler arasında yer almaktadırlar.

2.1 Ralf Dahrendorf’un Çatışma Teorisi

Çatışmacı toplum teorisinin en popüler savunucularından biri olan sosyolog Ralf Dahrendorf (Keller, 1976: 77), 20. yüzyılın en etkili sosyal teorisyenleri arasında yer almaktadır. Dahrendorf’un çatışma teorisi, sosyal değişim anlayışı açısından, Marx’ın sınıf kuramıyla benzerlik gösterse de O’nun sınıf teorisinin bazı temel özelliklerinden farklıdır. Dahrendorf’un sosyal değişim teorisi, tabakalaşma

yaklaşımlarının da bazı belirgin özelliklerini sergilemektedir. O'nun bu teorideki çıkış noktası, hem yapısal işlevselciliğin hem de Marksizm'in tek başına ileri toplum hakkında kabul edilebilir bir bakış açısı sağlamadığıdır. Yapısal işlevselcilerin toplumsal çatışmanın gerçeklerini ihmal ettiğini söyleyen Dahrendorf, Marx'ın sınıfı anlayışının da çok dar ve tarihsel olarak özgül bir bağlamda ele alındığını belirtir. Dahrendorf, aynı zamanda geleneksel Marksizm'in modern sosyal yapılarda fikir birliğini ve bütünleşmeyi göz ardı ettiğine de dikkat çeker (Tittenbrun, 2013: 117-118). Dahrendorf, geleneksel Marksizm'in modern toplumsal yapıları ele alırken fikir birliği ve bütünleşmeyi ihmal ettiğine dikkat çekmektedir. O, Marx'ın sınıf teorisinin modern toplumsal yapıdaki fikir birliği ve bütünleşmeyi göz ardı ettiğini vurgulamaktadır.

İşlevselci sosyolojinin egemen olduğu bir dönemde, Dahrendorf, Marx'ın hipotezlerini yeniden düşünerek ve güncel teorik çerçevelerle destekleyerek, Marx'ın teorilerini güncel ve etkili hale getirmeye çalışmış ve bu çalışmalar, hem Marx'ın temel fikirlerine bağlı kalarak hem de çağdaş sosyolojiyle uyumlu bir şekilde, toplumsal yapı ve dinamikler üzerine kapsamlı bir analiz sunmayı hedeflemiştir (Erkilet, 2015: 150).

Toplumsal düzen ve değişimin temel anahtarı; Marx ve Weber'in teorisinde uyum ve düzen değil çatışma fikridir. Dahrendorf da çatışma teorisini daha ileri götürerek, Marx ve Weber gibi sınıf çatışmasını, sanayi toplumlarında sosyal değişimin temel dinamiği olarak tanımlamaktadır. O, Marx'tan farklı olarak, analizini üretim araçlarının mülkiyetine sahip olup olmama üzerine değil, güce ve özelde otorite konumlarına katılma ve konumlardan dışlanma üzerine kurar (Slattery, 2011: 181). Dahrendorf, toplumun "komuta sınıfı" ve "itaat sınıfı" olarak ikiye ayrılabilirliğini ve sınıf çatışmasının, otoriteye sahip olanlar ve olmayanlar arasındaki mücadele durumlarından kaynaklandığını iddia eder (Tittenbrun, 2013: 122). Parsons gibi diğer işlevselci sosyologların toplum analizi dayanışma ve değer uzlaşmasına dayanırken, Dahrendorf'un analizi değişme ve çatışma üzerinedir.

Dahrendorf'a göre tüm toplumlar, her noktada değişme sürecine tabidir. İşlevselciler, toplumun düzenliliğini vurgularken, çatışma kuramcıları ise toplumsal sistemin her noktasında ihtilaf ve çatışma görür (Ritzer, 2012: 126). O'na göre birbirlerini karşılıklı gerektiren çatışma ve konsensüs olmadan toplumlar var olmaz (Tatlıcan, 2011: 94). Toplum kuramının temelini işlevselci yaklaşımı 1959 yılında koyan Dahrendorf, bu dönemde işlevselci kuramın da en az çatışma kuramı kadar geçerli olduğuna inanmaktadır. Dahrendorf, çatışma kuramının değişmeyi, denge (bütünleşme) kuramının ise yapıyı incelemekte kullanması gerektiğini düşünür (Erkilet, 2015: 155-156). Dahrendorf'un 1968'lerde Parsons ve Merton gibi sosyologlar hakkındaki görüşleri değişmiş olup, artık çatışma kuramını bütünleşme kuramının alternatifi olarak görmekte ve kendisini de on yıl öncesine kadar daha radikal olduğunu ifade etmektedir (Erkilet, 2015: 156-157). Dahrendorf, bütünleşme ve çatışma kuramını şöyle karşılaştırmaktadır (Dahrendorf, 1959: 161-162):

Tablo 1. Bütünleşme ve Çatışma Kuramlarının Karşılaştırması

Bütünleşme Kuramları	Çatışma Kuramları
1- Her toplum, nispeten istikrarlı ve dengeli unsurların bir deseni olarak görülebilir.	1- Tüm toplumlar her noktada değişim süreçlerine tabidir ve toplumsal değişim her alanda mevcuttur.
2- Her toplum, unsurların etkili bir şekilde entegre olduğu bir düzeni yansıtmaktadır.	2- Her toplum her noktada fikir uyuşmazlığı ve çatışma gösterir, sosyal çatışma her yerde vardır.
3- Toplumdaki her unsurun bir fonksiyonu vardır. Bu unsurlar toplumun bir sistem olarak korunmasına katkı sağlar.	3- Toplumdaki her öge onun çözülmesine ve dolayısıyla değişmesine katkıda bulunur.
4- Devam halinde olan her bir toplumsal yapı, üyeleri arasındaki bir değer birliğine dayanır.	4- Her toplum, bazı üyelerinin diğerleri üzerindeki baskısına dayanır.

Kaynak: Dahrendorf, 1959: 161-162.

Tabloda Dahrendorf'ın çatışma modeli incelendiğinde; toplumsal değişimin tüm toplumların doğasında olan bir özellik olduğu ve tüm toplumların toplumsal yaşam alanının her noktasında çatışma yaşadığı, toplumda var olan her ögenin toplumsal çözülmeye neden olduğu ve bu durumun

toplumun değişimine katkıda bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte Dahrendorf'un çatışma teorisinin önemli bir karakteristik özelliğinin de her toplumda üstün olanlarla, alta yer alanlar yani güçlüler ve güçsüzler arasında bir çatışmanın yaşandığıdır. Bu iki güç arasındaki mücadele, kavga ve çatışma toplumsal değişme yaratmaktadır. Dahrendorf, burada çatışmanın otoriteye bağlı olduğuna dikkat çekmektedir.

2.2 R. Dahrendorf'un Çatışma Teorisinde Temel Kavramlar: Güç, Normlar, Tabakalaşma

Dahrendorf'a göre, tüm toplumlarda güçlü olanlarla güçsüz olanlar arasında bir çatışma eğilimi mevcuttur. Güçlü topluluklar kendi çıkarlarını, güçsüz olanlar da kendi çıkarlarını korumaktadır. Bu iki güç arasındaki denge bozulduğunda toplum değişecektir. Yani çatışma, "insanlık tarihinin yaratıcı kuvveti" olacaktır (Wallace ve Wolf, 2012: 176). Dahrendorf'un çatışma kuramında çatışmayı doğuran etkenler olarak güç, normlar ve tabakalaşma kavramları karşımıza çıkmaktadır.

Güç, Dahrendorf'un toplum kuramında, toplumsal yapının en önemli belirleyici etkeni gücün dağılımıdır. O, gücü 'tükenmeyen bir sürtüşme kaynağı' olarak görmektedir. Büyük örgütlerin amacına varabilmeleri için güç gereklidir, ancak güç için mücadele toplumsal hayatın özü değildir (Wallace ve Wolf, 2012: 177). Dahrendorf, toplumsal ayrışma çizgisini, emir alanlarla emir veren güç grupları arasındaki çatışmada görür. Marx ve Engels'in sınıf anlayışına karşı çıkan Dahrendorf, sınıfsal çatışmanın temelinde mülkiyet faktörü yerine güç farklılıklarının merkezi önemde olduğunu savunur (Collins, 2015: 111-112). Kısaca O'na göre toplumsal ayrışma ve çatışma, sınıf farklılıkları değil, güç ilişkileri etrafında şekillenmektedir.

Dahrendorf'a göre, güç kişisel değil, onu elinde tutan kişinin konumuna bağlıdır. Güç sahipleri, kendi konumlarını, otoritelerini ve kontrollerini sürdürmek için çaba gösterirken, güç ve otoriteye sahip olmayanlar onu elde etmeye veya en azından güç kullanımına katılmadıkları durumlarda direnç göstermeye çalışırlar. Bu nedenle, istikrarlı demokratik toplumlarda bile daima bir güç mücadelesi vardır. Bu mücadele, Bakanlar Kurulu ve Parlamento'dan bölge tenis kulübündeki rekabet çatışmalarına kadar toplumun her düzeyinde gerçekleşir (Slattery, 2011: 182). Dahrendorf, güç çatışmasını belli makro gruplar arasında görmekten ziyade, bu çatışmanın toplumun her alanında olduğunu ileri sürmektedir. Bu anlayış, O'nun çatışma teorisini daha da mikro düzeye indirgemektedir.

Dahrendorf, toplum normlarının toplumsal uyuşmayı tanımlamadığını veya toplumsal uyuşmadan doğmadığını belirtir. O'na göre çatışma kuramı ve işlevselcilikten farklı olarak 'normlar,' 'güç' tarafından konulmuştur ve korunmaktadır. Yani normlar, güç sahiplerinin çıkarları esasında açıklanabilir (Wallace ve Wolf, 2012: 178). Dahrendorf'a göre, otorite, belirli toplumsal roller ve mevkilere iliştilmiş meşru güçtür. Güç ile otorite/yetki arasında önemli bir fark vardır. O'na göre, "güç bireylerin kişiliğine bağlı iken, otorite her zaman rollerle ya da toplumsal konumlarla ilişkilidir (Dahrendorf, 1959: 166). Otorite ile güç arasındaki temel fark, güç, bireylerin kişiliğine bağlıyken, otorite ise daima belirli roller veya toplumsal konumlarla ilişkilendirilmektedir. Yani, güç daha çok bireyin içsel özelliklerine dayanırken, otorite toplumsal yapı ve konumlarla bağlantılıdır.

Dahrendorf, toplumsal tabakalaşmayı, mevkiler ve görevler ile farklı görevleri birbirinden ayırarak inceler. Burada, Dahrendorf iki ayrı gerçek arasında ayırım yapar: Birincisi, mevkiler ve görevler farklıdır ve ayrı becerilere ihtiyaç duyarlar. İkincisi, farklı görevler vardır. Bu görevler de birbirine göre daha yukarıda veya daha aşağıda yer alırlar.

Kısaca hem mevkilerin toplumsal farklılaşması hem de şöhret ve servete dayalı toplumsal statünün derecelendirilmesi ile ifade olunan toplumsal tabakalaşma vardır. Her toplulukta, kişilerin nasıl davranmaları gerektiğini belirten normlar vardır ve bunlara uymayanlara karşı ayırım yapma durumu söz konusudur (Wallace ve Wolf, 2012: 178-179). Örneğin bir toplulukta savaşı destekleyenler ve desteklemeyenler olabilir. Savaşı destekleyenlere karşı bir dışlama söz konusu değilken, savaşı desteklemeyenler topluluk dışına itilmeyle karşı karşıya kalabilmektedir. Dahrendorf, normların toplumsal tabakalaşmanın temeli sayar ve bunun da temelinde asıl faktörün güç olduğunu belirtir.

2.3 R. Dahrendorf'ta Otorite

Büyük toplumsal yapılar üzerinde yoğunlaşan Dahrendorf'un tezinin merkezinde toplumdaki çeşitli konumların farklı ölçüde otoriteye sahip oldukları fikri yatar. Dahrendorf, yalnız bu konumların

yapısıyla değil, aynı zamanda onlar arasındaki çatışmayla da ilgilenmektedir. O'na göre çatışmayı çözümlenmenin ilk vazifesi, toplum içindeki çeşitli rollerin saptanmasıdır. Dahrendorf'un çözümlenmesindeki anahtar öge, konumlara iliştilmiş otoritedir. Otorite, daima altta yer alma ve üstte yer almayı ima etmektedir (Ritzer, 2012: 127). Dahrendorf'un odaklandığı ana tema, büyük toplumsal yapılar içindeki farklı konumların otorite düzeylerindeki değişikliklere dayanmasıdır. Ona göre, sadece bu konumların yapısı değil, aynı zamanda bu konumlar arasındaki çatışma da önemlidir. Dahrendorf'a göre, toplumsal çatışmanın çözümlenmesinin ilk adımı, toplum içindeki çeşitli rollerin belirlenmesidir.

Dahrendorf için otorite sabit olmayıp, bireylerde değil, meşru güç konumlarında bulunur. Bir ortamda otoritesi olan kişi, başka bir ortamda otorite konumuna sahip olmayabilir. Konum, otorite sahiplerine güç sağlar ve tabii olanlardan onlara itaat etmeleri beklenir. Otorite, tabi konumdakileri kontrole ve onları zorlayacak yaptırım gücüne ihtiyaç duyar. Ancak otorite konumlarına bakıldığında bir kişi belirli bir konum ve ilişkide egemen durumdayken, bir başkasında tabi konumda olabilir. Örnek olarak; kendi ülkesinde gücü elinde bulunduran siyasal lider, uluslararası bir mahkemede soykırım suçlamasıyla karşı karşıya kalabilir ve mahkemede hesap verebilir (Slattery, 2011: 182-183; Ritzer, 2012: 127-128). Otorite, konum sahiplerine güç sağlamaktadır ve bu kişilerden itaat etmelerini beklemektedir. Ancak, otoritenin etkili olabilmesi için kontrol ve zorlama için yaptırım gücüne ihtiyaç duyulmaktadır.

Her birlik içinde otorite ikili yapıdadır. Böylece, herhangi bir birlik içinde iki ve sadece ikil çatışma gurubu oluşabilir. Her birlik içinde alt gruptakiler statükoyu değiştirmeye uğraşırken, hâkim konumda olanlar onu sürdürmeye çalışır. Birlik içindeki çıkar çatışması en azından tüm zamanlarda gizlidir. Bu durum, otoritenin meşruluğunun her zaman tehlikede olması demektir (Ritzer, 2012: 128).

2.4 R. Dahrendorf'ta Gruplar

Dahrendorf'a göre çatışma ile karakterize edilen her yapıda, otoriteyi paylaşanlarla bunlara tabi olanlar arasında bir gerilim mevcuttur (Poloma, 2007: 131). Otorite dağılımının yarattığı egemen ve tabi konumlar düşüncesi Dahrendorf'u çıkar grupları ve çıkar ilişkileri kavramlarını geliştirmeye yöneltmiştir (Slattery, 2011: 183). Dahrendorf, çıkar ilişkilerini; gizli çıkarlar ve açık çıkarlar olmak üzere ikiye ayırır. Bilinç dışı rol beklentilerini gizli çıkarlar olarak adlandıran Dahrendorf, bilinçli hale gelen gizli çıkarları da açık çıkarlar olarak adlandırmaktadır. O'na göre gizli ve açık çıkarlar arasındaki bağlantının çözümlenmesi çatışma kuramının görevidir (Ritzer, 2012: 128). Otorite konumdakiler ve tabi konumdakilerin ilişkileri sürekli bir çatışma yaratır ve bazı durumlarda ilişkileri zayıflatır. Çoğu kez çıkar çatışması gizli olabilir, ancak otoritenin veya otorite konumundaki kişinin meşruluğu sorgulanmaya başlandığında çatışma açık hale gelebilir-hatta açık savaşa dönüşebilir. Dahrendorf, bu durumda üç grup tipi belirler: Yarı gruplar, çıkar grupları ve çatışma grupları (Slattery, 2011: 183).

Yarı gruplar (sözde gruplar), henüz su yüzüne çıkmamış çıkarları olan gruplardır. Yarı grupların ortak davranış örüntülerinden bahsetmek mümkün değildir. Yarı gruplar ve onları tanımlayan gizli çıkarlar, sınıfların ortaya çıkmasını açıklamak için kullanılan kuramsal kategorilerdir ve gerçeklikte somut bir karşılığı yoktur. Bu gruba örnek olarak bir partinin seçmenleri verilebilir (Erkilet, 2015: 176). Yarı gruplar, aynı rol çıkarlarına sahip konumlarda kümelenenlerdir (Ritzer, 2012: 128). Yarı gruplar, henüz belirgin bir şekilde ortaya çıkmamış çıkarlara sahip olan gruplardır. Yarı gruplar ve bu grupları karakterize eden gizli çıkarlar, sınıfların oluşumunu anlamak için kullanılan teorik kategorilerdir, fakat pratikte somut bir denklilikleri bulunmamaktadır. Yarı gruplar, birbirleriyle bağlantılı olmayan ve belirli bir amaca hizmet etmeyen bireylerin meydana getirdiği bir gruptur. Bu insanlar, belirli bir amaca hizmet etmek yerine, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederler.

Çıkar grupları, ortak davranış tarzları geniş-yarı gruplardan devşirilen çıkar gruplarının özelliğidir. Çıkar grupları, sosyolojik terimin katı anlamında gruplardır ve onlar grup çatışmalarının gerçek failleridir (Dahrendorf, 1959: 180'den akt, Ritzer, 2011: 128). Bu gruplara örnek olarak bir siyasal partinin üyeleri verilebilir. Onlar, bir partinin çeşitli görev kademelerinde yer almaktadırlar ve hiyerarşik olarak konumlanmışlardır. Görüldüğü üzere yarı gruplar ve çıkar gruplarına bir siyasal parti üzerinden örnek verildiğinde yarı grupların çıkarları henüz belirsizdir. Ancak çıkar grupları bir örgütlenme içerisinde yer almakta ve açık bir hedef gayesiyle hareket etmektedirler.

Çatışma grupları, Dahrendorf, bu grupları ortaya çıkar çıkmaz toplumsal yapıda değişime yol açan eylemlere girişen gruplar olarak tanımlar. Çatışma yoğun olduğu zaman ortaya çıkan değişim radikal bir değişim olur ve çatışmaya şiddet eşlik ettiğinde de yapısal değişim aniden meydana gelir (Rizter, 2012: 129). Nihayetinde sınıf, (Erkilet, 2015: 177) genel bir kategori olarak; sınırlı kavramlar olan yarı-gruplarla çıkar gruplarını birbirine bağlar; çatışma grupları arasında, örgüt yapılarındaki uzlaşmaz otorite çelişkilerine bağlı olarak tanımlanan özel bir türe karşılık gelir.

Dahrendorf, kendi çatışma kuramının Marx'ın iki sınıflı modelinin tersine çoğulcu olduğunu vurgulayarak, Marx'ın çözümleme birimi olarak toplumu ele aldığını ve toplumdaki kişileri de üretim araçlarının mülkiyetinde payı olanlar ve olmayanlar diye ikiye ayırdığını belirtmektedir. Dahrendorf, mülkiyet ilişkilerinin yerine otorite ilişkilerini sınıf kuramında esas olarak alır. O'na göre iki sınıflılık tüm toplumu değil yalnızca toplumdaki kimi özel birlikleri açıkladığını söyler (Poloma, 2007: 133). Dahrendorf, kendi çatışma teorisini Marx'ın modeline alternatif olarak sunar ve çoğulcu bir yaklaşım benimser. O'na göre, sınıf ayrımını, mülkiyet ilişkileri yerine otorite ilişkileri temelinde ele almak daha anlamlıdır. Dahrendorf, Marx'ın iki sınıflı modelinin tüm toplumu açıklamak yerine sadece belirli özel birlikleri açıkladığını iddia eder. Bu perspektiften Dahrendorf'un çatışma teorisi, toplumdaki güç ve otorite ilişkilerine odaklanarak sınıf ayrımını daha geniş bir perspektiften ele almaya çalışır.

Dahrendorf, değişmeyi çözümlerken, sistem içi değişmelerle sistem değişimlerinin birbirinden ayırmanın gereksiz olduğunu söyler. O, değişimin her an her yerde mevcut olduğunu söyleyerek, sistemin referans çerçevesi olmaktan çıkarmanın gerekli olduğuna vurgu yapar (Erkilet, 2015: 179). Dahrendorf'un teorisinde çatışma sürekli bir güç dengesine sahiptir ve bu sayede statükonun temelini oluştururken aynı zamanda toplumsal değişme ve gelişme yaratma potansiyeline sahiptir. Çatışmanın yoğun olduğu yer ve zamanlarda değişim köklü olabilirken, ancak şiddet eşlik ettiğinde değişimin ani olma ihtimali de yükselmektedir (Slatery, 2011: 183). Özetle, Dahrendorf'un çatışma teorisi, çatışmanın toplumsal dinamiklerin temel bir parçası olduğunu ve hem istikrarı sürdürebilen bir unsuru (statüko) hem de toplumsal değişimin bir itici gücünü temsil edebileceğini vurgular.

3 Lewis A. Coser'ın Çatışma Teorisi

Coser (1913-2003) yılında Almanya'nın Berlin kentinde çok büyük tepkiler verdiği bir Yahudi bankerler ailesinde doğdu. Sosyalist öğrenci hareketlerine karıştığından Hitler iktidarında Almanya'yı terk ederek Fransa'da Sorbonne'a ücretsiz kayıt yaptırdı ve burada mukayeseli edebiyat okudu ve on dokuzuncu yüzyıl Fransız, İngiliz ve Alman romanlarını, ülkelerin farklı toplumsal yapıları açısından karşılaştırma konulu bir tez teklifi hazırladı. Profesörü, "bu mukayeseli edebiyat değil, sosyolojidir" diyerek Coser'ın sosyolojiye dönmesine vesile oldu. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla New York'a giden Coser, 1968-1988 yılları arasında State University of New York (SUNY)'ta sosyoloji profesörü olarak kalır (Wallace ve Wolf, 2012: 187-188).

Coser'a göre, sosyal çatışma farklı şekillerde tanımlanabilir. Çatışmanın bir tanımı, rakiplerin amaçlarını etkisiz hale getirmek, yaralamak veya ortadan kaldırmak için geçici olarak kullanılan bir mücadele olarak alınabilir. Bu mücadele, değerler ve sınırlı statü, güç ve kaynakları elde etme iddiaları için yapılır (Coser, 1956: 8). Buradan hareketle Coser'ın, çatışmayı toplumun ayrılmaz ve doğal bir bileşeni olarak görür ve buna inanır. Çatışma, örgütsel yaşamın da bir realitesidir.

Çatışma teorisyenleri arasında Simmel'e çok yakın olan Coser, çatışma ağı ya da toplumu hem bir arada tutan hem de mücadele ve karşılaşmalar üreten kesişen bağılıklarla ilgilenmiştir. Coser, çatışmanın önemli olmakla birlikte toplumsal hayatın bir yönü olduğunu ve uzlaşmadan daha önemli olmadığını belirtmiştir (Wallace ve Wolf, 2012: 189). Coser, çatışmanın toplumsal hayatın bir yönü olduğunu kabul etmiş, ancak bunun yanı sıra uzlaşmanın da büyük önem taşıdığını vurgulamıştır. Kısaca, Coser'e göre çatışma, toplumun dinamiklerinde önemli bir faktördür ancak toplumsal uyum ve uzlaşma da aynı derecede önemlidir.

Coser, çatışmayı, "toplumsal yaşam"ın özü sayan Georg Simmel'in formel sosyolojik geleneği içinde kalan "Toplumsal Çatışmanın İşlevleri" başlıklı çalışmasında, toplumsal çatışmanın toplumsal yapı açısından olumlu bir işlev gördüğünü savunmaktadır. Çatışmanın, "yıkıcı ve dağıtıcı olmaktan ziyade, gerçekte denge sağlamanın, bu nedenle bir toplumun varlığını sonsuza kadar korumanın bir aracı"

olabileceği düşüncesinde olan Coser, çatışmanın, denge sağlayıcı ve istikrar getirici bir etkiye sahip olmakla birlikte “güvenlik supabı” görevi gördüğüne dikkat çekmektedir. O’na göre çatışma yeni normlar ve değerler yaratır, farklı gruplar arasındaki birliği ve onlar arasındaki sınırları yeniden oluşturur; güç ve otoritedeki potansiyel açıdan yıkıcı olan eşitsizlikleri yeniden düzenler. Coser, çatışmasız bir toplumun kemikleştiğini ve durağanlaştığını belirterek, çatışmanın kurumsallaştığı toplumların buna uygun şekilde, katı yapılara kıyasla daha istikrarlı ve bütünleştiğine vurgu yapar (Swingewood, 1998: 290). Coser, burada Parsons’ın “statik denge modeline” eleştiriler getirmektedir. Coser, Simmel ile aynı fikirde olarak, insanların saldırgan ve düşmanca güdülerinin olduğunu vurgular. Yakın ve sıkı ilişkilerde, hem sevgi hem de nefretin bir arada mevcut olduğunu belirtir. Yakın olmak, güvenme duygularının gelişmesine fırsat verir ve böylece çatışma ve anlaşmazlık, mutlak dengesizlik durumu veya bozuşma işaretleri olmayıp, insan ilişkilerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Coser, bağlılığı çatışmanın mümkün sonuçlarından sadece bir tanesi olarak görüp, bir topluluğun dışında olan çatışmalarla içinde olanlar arasında bir ayırım yapar, O, çatışma türlerini dış çatışma ve iç çatışma olmak üzere ikiye ayırır (Wallace ve Wolf, 2012: 190-191).

3.1 Coser’ın Çatışma Teorisinde Dış Çatışma

Dış çatışmanın bir topluluğun kişiliğinin tespit edilmesinde gerekli olduğuna dikkat çeken Coser, Simmel gibi “çatışmanın topluluk bilincini ve topluluklar arasında ayrılık duygusunu kuvvetlendirecek, bir toplumsal sistem içinde topluluklar arasına sınırlar koyarak sistem içinde topluluk kimliğini yerleştirdiğini” söyler (Coser’dan akt, Wallace ve Wolf, 2012: 191). Coser, bu duruma şu örneği verir: Dinsel bir topluluk veya Amerikan tarihinde rastlanan ütopyacı bir tarımsal yerleşim, toplumun diğer kısımları ile açık bir çatışma durumu olmaksızın bir arada yaşayabilir. Coser, dış çatışmanın çok zaman bir topluluğu kuvvetlendirebileceğini savunur. Önlere kendileriyle karşılaştırılabilecekleri güçlü “negatif bir referans grubu” koyarak topluluk üyelerinin kendi kimliklerinin farkına varmalarını sağlar ve aynı zamanda katılımlarını artırır. Çatışmanın ortaya çıkmasında iç bağlılık çok zayıf ise çatışma, çözülmeyi hızlandırabilir (Wallace ve Wolf, 2012: 191). Dış çatışma, topluluğun içindeki bireyler arasında bir farkındalık ve birlik duygusu oluşturabilir, ancak bu durum iç bağlılığın zayıf olduğu durumda da çözülmeyi hızlı hale getirebilir.

Dış gruplarla çatışmanın grup üzerinde daima güçlendirici bir etki yaratmayabileceğini ileri süren Coser, dış gruplarla çatışma öncesinde grup içi birlik derecesinin zayıf olması durumunda, çatışmanın grup üzerinde parçalayıcı, yani olumsuz veya bozuk işlevsel bir etki oluşturabileceğini ifade etmektedir. Çatışmayı karşılıklı etkileşim sürecinde bir sosyalleşme biçimi olarak gören Simmel’in anlayışına bağlı kalan Coser, Simmel’in formel sosyoloji geleneğine bağlı kalmıştır.

Dış çatışmanın daima değil, ama çoğu zaman bununla karşılaşan bir topluluğu güçlendirebileceğini savunan Coser, bir topluluğun dışarıdan gelen bir tehditle karşılaştığında, kendi içinde daha uyumlu ve bütünleşmiş olabileceğini ileri sürer. Çatışmanın, grup içi ve gruplar arası sınırların belirlenmesi ve korunmasını olanaklı kıldığını savunan Coser, diğer gruplarla çatışma, grubu çevreleyen toplumsal dünya ile bütünleşmesini önleyerek, grubun kimliğinin yeniden benimsenmesine katkıda bulunabileceğini söyler (Poloma, 2007: 111).

3.2 Coser’ın Çatışma Teorisinde İç Çatışma

Bir topluluğun “sapkınlar” a karşı çıkması ve onlarla çatışmasının, o topluluğun üyelerine ne yapması gerektiği konusunda Durkheim, Mead ve Marx’ı takip eden Coser, (Wallace ve Wolf, 2012: 192) iç çatışmanın bir topluluğun ayakta kalmasını, bütünleşmesini ve sağlamlığını arttırabileceğini ileri sürer. Coser, iç çatışmanın, “gerilim şartları altında düşman kişilerin geri çekilmesi ile topluluğun çözümlenmesini önlemek” suretiyle çok önemli bir emniyet supabı olduğu iddiasında bulunarak Simmel’i takip eder. Coser, bu yaklaşımla bir toplulukta farklı görüşlerin ve çıkarların olmasını topluluğun gelişmesine ve güçlenmesine katkı sağlayabileceğini, iç çatışmanın, topluluk üyelerinin birbirlerinden uzaklaşmasını engelleyerek, topluluğun birlikte kalmasına yardımcı olacağını savunur.

Çatışmanın bir toplumun korunmasına yardımcı olacağına dikkat çeken Coser, iç çatışma ile topluluk bütünlüğü arasındaki yakın ilişki üzerinde durmuştur. Düşmanlığı ifade edecek kanalların bulunmadığı katı toplumsal yapılarda, çatışma ortaya çıktığı zaman yıkıcı ve şiddetli olmaktadır. Coser, ayakta kalmaya yardım eden hususun bütünleşmeye de yardımcı olduğunu vurgular (Wallace ve Wolf, 2012: 192-193). Emniyet supabı kurumları, çatışmayı düzenleme pozitif işlevini görürken

bedelini de beraberinde getir. Çünkü bu supaplar, temel yapısal değişiklikleri sağlamak amacıyla tasarlanmamış ve amaçlanmamış olduğundan asıl sorun çözülmemiş olarak kalır. Örnek olarak; ne öğrenci dernekleri ne de fakülte grupları, üniversitelerin politikaları üzerinde karar verme konumunda değildirler. Bunlar, üniversitelerin izniyle var olurlar ve kısmen daha büyük bir yapı tarafından kontrol edilirler. Bunlar, potansiyel çatışmayı düzenleyecek ve çatışma yoluyla değişmeye neden olabilecek çatışma gruplarının gelişmesini dolaylı olarak önleyecek mekanizmalar olarak hizmet verirler. Emniyet supapları aracılığıyla düşmanlığın orjinal nesneye yönelmesi engellenir (Coser, 1956: 48'den akt. Poloma, 2007: 112-113). Coser, çatışmaları ayrıca gerçekçi olan ve gerçekçi olmayan olarak da ikiye ayırır:

3.3 Coser'ın Çatışma Teorisinde Gerçekçi Çatışma

İlişki içinde belirli taleplerin ve katılanların kazanmayı umdukları kazanımların engellenmesinden doğan ve varsayılan engelleyici nesneye yöneltilmiş olan çatışmadır. Bu çatışmaya örnek olarak; ücret artışları ve işçilere yapılacak yardımları yönetim elinde tuttuğu sürece işletmeye karşı yapılan işçi grevleri verilebilir. Gerçekçi olmayan çatışmalar, uzlaşmaz tarafların rakip amaçlarından değil, fakat en azından bir tarafın gerilimden kurtulma gereksiniminden doğan çatışmalardır (Coser, 1956: 49). Bu çatışma türüne örnek olarak, okur-yazarlığın düşük olduğu toplumlardaki mazeretçilik, büyüyle intikam alma gibi durumlar ve gelişmiş toplumlarda hatayı-suçu gerçek nedeninden başka bir şeye kaydırma olarak verilebilir (Poloma, 2007: 113).

Coser'a (Wallace ve Wolf, 2012: 195-197) göre çatışma, kapalı topluluklarda söz konusu olduğunda çok daha şiddetli olmakta, bu durum birbirleri ile çakışmayan topluluklara bölünmüş olan toplumlarda bölücü çatışmalar beklentisini daha da arttırmaktadır. Coser, toplumsal katılığa ve insanların birbirlerine bağlılığına ek olarak düşüncelerin de çatışmaların bölücülüğünü arttıracığını söyler. Çatışmalar, çatışanların kendileri için değil de grup için çatıştıklarını düşündüklerinde daha da yoğun olacaktır. İnsanlar bu durumda yaptıklarının ahlak yönünden meşru olduğuna inanmaktadırlar. Sonuç olarak Coser'ın çatışma kuramının başat özelliği; çatışmanın çok zaman ne toplumsal olarak bölücü ne de değişim kaynağı olabileceğini göstermesidir.

4 Randall Collins'in Çatışma Kuramı

Çatışma kuramcılarının en genci olan Randal Collins, 1941 yılında Amerika'da doğdu. O, Amerikan sosyologları arasında çatışma kuramına karşı gittikçe artan ilginin örneği olarak gösterilmektedir (Wallace ve Wolf, 2012: 198). Ritzer'in (2012) aktardığına göre, Collins, erken yaşlarda sosyolog olmaya başlar. O, bir gün Rus askerlerinin Berlin'de bir cesedi çıkarmak için arka bahçelerine geldiğini ve durumun kendisinde "çatışma"nın önemli olduğuna ve şiddetin her zaman mümkün olduğuna dair bir kanı oluşturduğunu ifade eder. Babasının askeri bir istihbaratçı olması nedeniyle Collins, Sovyetler Birliği, Almanya, İspanya ve Güney Amerika'ya gider. New England'da özel bir ortaokula giden Collins, burada sosyolojik bir gerçeklik olan "tabakalaşma"nın varlığını kavradığını ifade eder. Harvard'a giden Collins, burada çok alan değiştirir, matematik, edebiyat, felsefe ve psikiyatri okur. Sonunda, sosyoloji, sosyal psikoloji ve antropolojiyi içeren toplumsal ilişkiler alanında yoğunlaşır ve Talcot Parsons'dan dersler alır. Collins, her şeyi "Çatışma Sosyolojisi" kitabında toplamaya çalıştığını, ancak hereksin içine gömülü olan 'statü bolluğu sistemi'ni açıklamak için başka bir kitap olan 'Diploma Toplumu'nu yazmak zorunda kaldığını söyler. Collins, kendi alanını şöyle tanımlar: "Bizim alanımız, dünya tarihinin yeni resminden toplumsal duyguların mikro ayrıntılarına kadar muazzam şeyler öğrenmektedir."

4.1 Çatışma Kuramlarında Yeni Bir Adım: Collins'in Bütünleştirici Yaklaşımı

Çatışma ve şiddet konularında önemli katkıları olan Collins'in çatışma kuramı, sosyal etkileşim ve güç ilişkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Onun çatışma teorisi, çatışma süreçlerini anlamak için sosyal etkileşim, güç ilişkileri, sembolik şiddet ve etkileşim sahneleri gibi faktörleri ön planda tutmaktadır. Çatışmanın sadece ekonomik veya politik faktörlerin değil, aynı zamanda duygusal ve kültürel faktörlerin de bir sonucu olduğunu savunan Collins, duyguların, sembollerin ve ritüellerin sosyal etkileşimleri şekillendirmedeki rolünü dikkate alan yeni bir çatışma modeli önermektedir.

Randall Collins'in Çatışma Sosyolojisi (Conflict Sociology), Dahrendorf ve başkalarının makro kuramından daha çok mikro-yönelimli bir doğrultuda hareket eder (Rossel ve Collins 2001'den akt.

Ritzer, 2012: 131). Collins, kendi çatışma kuramı hakkında şunları söyler: “Çatışma kuramına kendi katkım... makro düzey kuramlara mikro düzey eklemektir. Ben, özellikle tabakalaşma ve örgütlenmenin günlük yaşamın etkileşimleri içinde temellendiğini göstermeye çalıştım” (Collins, 1990:72’den akt. Ritzer, 2012: 131). Collins, çatışma olgusuna ideolojik bakmadığını, yani çatışmanın iyi ya da kötü olduğunu savunan bir siyasal görüşle başlamayıp, bu olguyu gerçekçi bir esasta, toplumsal hayattaki temel süreç olduğu için seçtiğini belirtir. Toplumun bütününe odaklanarak, sosyal sınıflar ve diğer kolektif aktörlerin çatışmaya nasıl yol açtıklarını açıklamaya çalışan makro çatışma analizlerinin aksine, bireylerin yüz yüze etkileşim sırasında gerçekte neler yaptıklarını inceleyerek, mikro düzeyde hareket eden bir çatışma sosyolojisi geliştirmeye çalışır (Tatlıcan, 2011: 103-104). Collins, çatışma olgusunu bireyler arası etkileşimlerin mikro düzeyinde ele alarak anlamaya ve açıklamaya çalışan bir perspektife sahiptir.

Collins, toplumsal yapıları; dışsal ve zorlayıcı varlıklar olarak olmaktan çok etkileşim biçimleri olarak görür. Marxçı kuramı, çatışma kuramının ‘başlangıç noktası’ olarak gören Collins’e göre ‘Marxçı kuram’ sorunlarla dolu olup, ideolojiktir. Collins, Marx’a sık sık başvurduğu halde, O’nun çatışma kuramı çok az Marxçı etki gösterir. Collins’in kuramı, Weber ve Durkheim’den etkilenmesinin ötesinde fenomenoloji ve etnometodolojiden çok daha fazla etkilenir (Ritzer, 2012: 131-132). Collins (Tatlıcan, 2011: 104), hayatın pek çok alanıyla ilişki içinde olduğunu düşündüğü için sosyal tabakalaşma analizine yoğunlaşır. Collins, Durkheim’in çalışmalarının çatışma analizine değerli bir katkı olarak görülmesi gerektiğini söyler (Turner, 2014: 176). Toplumsal yapıları, etkileşim biçimleri olarak gören Collins, Marxçı kuramın çatışma teorisinin başlangıç noktası olmasına rağmen, bu kuramın hem sorunlu hem ideolojik olduğunu belirtir. Collins, sosyal tabakalaşma analizi üzerine odaklanmasını, hayatın pek çok alanıyla ilişkili olduğunu düşünmesine bağlıdır.

4.2 Collins’in Toplumsal Tabakalaşma Teorisi ve Bir Çatışma Kuramı

Davranışçı teorinin öncülerinden Randall Collins'e göre, çatışmanın merkezi tabakalar arasındadır ve bu tabakalar, gruplar, etnisite ve eğitim durumu gibi değişkenler tarafından belirlenmektedir. (Akdağ, 2010: 5235). Collins'e göre sosyal tabakalar arasındaki çatışma, bireylerin davranışındaki farklılıklardan doğmaktadır. Sosyal tabakalaşmanın, diğer bütün yapılar gibi gündelik hayattaki insanların birbirleriyle kalıplaşmış biçimlerde karşılaşmalarına indirgenebileceğini düşünen Collins, belirli değişikliklerle Marxist ilkelerin çatışma yaklaşımını esas alan bir tabakalaşma teorisine temel oluşturabileceğini savunur. O'na göre Marx'ın bu üç görüşü böyle bir analize kaynaklık edebilir (Tatlıcan, 2011: 104).

Birincisi, (Ritzer, 2012: 132) modern toplumlarda hayat kazanmaya dâhil olan maddi koşullar, kişinin yaşam biçimini belirler. Marx'a göre hayat kazanmanın temeli kişinin özel mülkiyetle olan ilişkisidir. İkincisi, Marxist bir bakış açısından maddi koşullar, bireylerin sadece nasıl kazandıklarını değil, aynı zamanda farklı toplumsal sınıflarda toplumsal grupların doğasını da etkiler. Üçüncüsü, kültürel sisteme erişimleri ve onun üzerindeki denetimleri açısından toplumsal sınıflar arasında büyük farklılıklar vardır. Üst toplumsal sınıflar, çoğu zaman alt toplumsal sınıflara dayatabilecekleri son derece eklenmiş sembol sistemleri ve ideolojik sistemler geliştirebilirler.

Collins, toplumsal tabakalaşma ile ilgili çatışma teorisini geliştirirken bazı varsayımlardan yola çıkar. Ona göre, toplumsal ilişkilerde çatışmanın ortaya çıkması mümkündür çünkü insanlar, etkileşim ortamında "şiddete dayalı zorlama"yı kullanabilirler. O, insanları çıkarıcı olarak değerlendirir ve çatışmaların çıkarların doğası gereği birbirine zıt olabileceğini söyler. Bu çatışma yaklaşımı toplumsal tabakalaşmayı ele aldığı anda üç temel ilkeye indirgenebilir. İlk ilke olarak, Collins insanların kendi inşa ettikleri öznel dünyada yaşadığına inanır. İkincisi, diğer insanların bir bireyin öznel deneyimlerini etkileyebileceği hatta denetleyebileceğidir. Üçüncüsü, diğer insanlar kendilerine karşı çıkan bireyi sık sık denetlemeye çalışır. (Ritzer, 2012: 133). Tüm bu varsayımlar bir araya geldiğinde, kişilerarası çatışmanın olasılığı yüksektir.

Collins, (Ritzer, 2012: 133-134) toplumsal tabakalaşmaya uyguladığı çatışma çözümlemesinin dört ilkesini geliştirir: (I) O, çatışma kuramının soyut formüllemeler üzerine olmaktan çok gerçek yaşam üzerine odaklanmak zorunda olduğuna inanır. (II) Collins, tabakalaşmaya ilgili bir çatışma kuramının, etkileşimi etkileyen maddi düzenlemeleri incelenmesi gerektiğine de inanır. Farklı eyleyenlerin ellerinde bulundurdukları kaynaklar, başlıca değişkendir. (III) Bir eşitsizlik durumunda kaynakları denetleyen grupların, kaynaklardan yoksun olanları sömürmeye çalışmalarının

muhtemel olduğu fikrini ileri sürer. (IV) Son olarak Collins, çatışma kuramcısının, inançlar ve idealler gibi kültürel fenomenleri, çıkarlar, kaynaklar ve iktidar bakımından incelenmesini ister. Kaynakları olması nedeniyle iktidarı da olan grupların, kendi fikir sistemlerini tüm topluma dayatabilmeleri olasıdır; kaynakları olmayanlar ise kendilerine dayatılan bir fikir sistemine sahiptir.

Collins'e göre, insanların daha çok veya daha az kaynak elde ettikleri, az –çok egemene oldukları ya da egemenlik altında buldukları üç alan vardır. Bu alanlar, bir arada toplumsal tabakalaşma örnekleri oluşturur: Birinci alan, insanların farklı sınıflar halinde gruplandırılacakları 'uğraşları'dır; ikincisi, yaş cinsiyet, etnik ve eğitim gruplarını içeren farklı 'statü grupları' halinde yaşadıkları topluluklardır. Üçüncüsü, farklı partilerin politik güç peşinde koştukları 'siyasal' alandır (Collins, 1975: 79-87'den akt. Wallace ve Wolf, 2012: 202). Tabakalaşma (Ritzer, 2012: 134) sistemi içindeki çatışmadan hoşnut olmayan Collins, çatışmayı başka toplumsal alanları da içine alacak şekilde genişletmiştir. O'nun tabakalaşma analizi, yaş grupları ve cinsiyet arasındaki ilişkilere kadar olan çeşitli boyutları kapsar. Collins, aileyi de; kadınların erkeklerin hâkimiyeti altında buldukları ve erkeklerin zafer kazananlar olageldikleri ve cinsel çatışmanın bir alanı olduğu şeklindeki görüşü benimser. Yaş grupları arasındaki ilişkiyi de –daha özel olarak genç ile yaşlı arasındaki- bir çatışma ilişkisi olarak gören Collins, bu fikriyle ilişkilerde uyumlu toplumsallaşma ve içselleştirme gören yapısal işlevselcilerin görüşüyle çatışır (Ritzer, 2012: 134).

Biçimsel örgütleri de bir çatışma bakış açısıyla ele alan Collins'e göre bu örgütler, içinde çatışan çıkarların sahneye konulduğu arenalardır (Collins, 1975: 295). Örgütler, üst düzeydekilerin, alt düzeydekileri denetim altına tutmaya çalıştıkları "mücadele alanlarıdır". İnsanların ellerindeki yaptırımlara bakarak bir örgütün yapısının anlaşılabilirliğini belirte Collins, üç yaptırım ilkesini belirler: Baskı, ödüller ve kurallara uygun denetim. Bu üç ilkenin de farklı sonuçları vardır (Wallace ve Wolf, 2012: 204). Örgütleri, içinde çeşitli çıkarların çatıştığı bir alan olarak tanımlayan Collins'e göre, bir örgütün yapısını anlamak, ancak bireyler arasındaki güç dinamiklerine dayalı olarak gerçekleştirilebilmektedir.

Collins'e göre baskıyı sevmeyen insanlar ona karşı direnirler, baskıya dayanan örgütlerde alt düzeyde bulunanlar "boyun eğme ve edilgen direniş"e başvururlar. Maddi ödüller, daha az yabancılaştırıcı olmakla birlikte, ücret ve parça başı karşılığı ile ilgili devamlı kavgalara ve resmi olmayan toplulukların, iş hızını denetleyerek insanların "fazla" çalışmalarını önlemelerine ve insanları ancak karşılığında ücret aldıkları takdirde iş yapma eğiliminde olmalarına yol açar. Kurallara uygun denetim, üst düzey yönetenlerin en çok istediği denetim şeklidir. Alt düzeydekiler, üst düzeydekilerin amaçlarını paylaşacak olurlarsa; iş birliği yapmak, itaat etmek ve daha fazla çalışmak için güdülenmiş olacaktırlar Nihayetinde Collins, devleti çözümlerken de çatışmacı bakış açısını kullanmakla, toplumsal hayat ve toplumsal çatışmanın özünde zorlama bulunduğuna dikkat çekmektedir (Wallace ve Wolf, 2012: 204-205-206).

Collins'in çatışma teorisi, toplumsal tabakalaşmaya dayanan bir teoridir. Collins, çatışmanın yaşanabileceği toplumsal alanları; sınıf, statü grupları ve siyasal alan olarak belirler. Marx'çı kuramı, çatışma teorisinin ilk noktası olan gören Collins, Marx'ın kuramının ideolojik olması nedeniyle sert biçimde eleştirir. O'nun çatışmacı kuramında etkileşim ritüelleri, güç ve simgesel şiddet, etkileşim sahneleri, durumsal etkiler gibi olgular yer alır. Collins'e (2004) göre insanlar arasındaki etkileşimler; güç, itaat, tehdit ve şiddet içeren ritüellerle şekillenir. Seks, sigara içme ve sosyal tabakalaşmayı birbirinden çok farklı üç sosyal olgu olarak ele alan Collins, bunların ve sosyal hayatımızdaki diğer pek çok şeyin ortak bir güç tarafından kanalize edildiğini ileri sürer ve bunlara etkileşim ritüelleri der. O'nun 'Etkileşim Ritüel Zincirleri', "radikal bir mikro sosyoloji" geliştirmeye çalışan önemli bir sosyolojik teori çalışmasıdır. Başarılı ritüellerin grup üyeliği sembolleri yarattığını ve bireyleri duygusal enerjiyle pompaladığını, başarısız ritüellerin ise duygusal enerjiyi tükettiğini öne sürer.

Çatışmanın temelinde güç ilişkilerinin olduğunu ve gücün bir simgesel şiddet biçimi olarak ortaya çıktığını öne süren Collins, bireylerin ve grupların, sosyal etkileşimlerindeki sembolik güç gösterileri ve manipülasyonlar yoluyla diğerlerini etkilediğini ifade eder. Bununla birlikte O'na göre çatışma ve şiddet, etkileşim sahnelerinde ortaya çıkmaktadır. Bu sahneler; insanların bir araya geldiği, çatışma potansiyeli taşıyan ve sosyal etkileşimlerin gerçekleştiği ortamlardır. Burada güç mücadeleleri, rekabet ve çatışma potansiyeli artar ve şiddetin ortaya çıkma olasılığı yükselir. Ayrıca Collins'e göre

çatışma, belirli durumlar, koşullar ve çatışma potansiyeli taşıyan faktörlerin bir araya gelmesiyle meydana gelir. Örneğin, kaynakların sınırlı olduğu durumlarda, güç ve çatışma potansiyeli artabilir.

5 Sonuç

Çatışmanın tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Sosyal çatışma kuramı" ya da "çatışma kuramı" olarak bilinen birçok farklı teori bulunsa da, genellikle sosyal bilimlerde kullanılan bir terim olarak, toplumda yaşanan çatışmaların gidişatında çalışan bir teorik yaklaşım ifade eder. Bu durumda çatışma makro ve mikro düzeyde genellikle kaynaklar, güç, statü, değerler, sınıfsal oluşumlar veya ideolojiler gibi farklı faktörlerden kaynaklanabilir. Sosyal teoride çatışma kuramı, özellikle 1950'ler ve 1960'lar döneminde Amerika'da önem kazanan bir sosyolojik paradigma olan işlevselcilikle ve bu işlevselciliğin Parsons'cı yaklaşımıyla karşıtlık içinde gelişen bir sosyolojik teoridir. Çatışma teorisinin temelini oluşturan süreç, Karl Marx'ın sınıf teorisi kuramına dayanmaktadır.

Çağdaş toplumun sorunlarına uygulanması amacıyla geliştirilen bir paradigma olan 'modern çatışmacı teori', toplumu, kaynaklar için rekabet eden grupların evrimsel bir sistemi olarak ele alır. Bu teori, toplumda kaynaklar için yapılan rekabet, egemenlik ve baskının sonuçlarını bünyesinde barındırır. Ralf Dahrendorf, Lewis A. Coser ve Randall Collins çağdaş çatışma teorisi alanında öncü kabul edilen isimler arasında bulunmaktadır.

Dahrendorf'un çatışma teorisi, Marksist bir çatışma teorisi yerine yapısal-fonksiyonalizme yakın bir yaklaşım sergilemektedir. Bu teori, oldukça genel bir yapısal-fonksiyonalist bakış açısı benimsemekte olup, bireyin düşüncelerini ve eylemlerini açıklamak için yeterli detay ve iç görü sunma konusunda sınırlılıklar taşımaktadır. Marx'a göre, sınıf oluşumu özel mülkiyetin ve üretim araçlarının sahipliğiyle ortaya çıkar. Marx, çatışmayı maddecilik açısından ele almış ve onu maddecilik terimleriyle açıklamıştır. Ancak, Dahrendorf'a göre, üretim araçlarının sahipliği/olmaması temelinde sınıfların oluşturulması şekli indirgemecidir çünkü sadece sahiplik temelinde inşa edilen sınıflar ekonomik alanla sınırlıdır. Dahrendorf, sınıfların ekonomik değil, sosyal olgular olduğunu ve sınıf tabakalaşmasının kaynağının otorite olduğunu savunmuştur.

Hem Karl Marx'ın hem de Ralf Dahrendorf'un görüşlerine göre, toplumsal çatışma, genellikle iki karşıt taraf arasında cereyan eden bir olguyu ifade eder ve bu çatışma, gizli veya açık bir biçimde benzer çıkarılara sahip taraflar arasında ortaya çıkar. Bununla birlikte Dahrendorf'a göre, toplumların yapıları konusunda Marx'tan farklı bir yaklaşım vardır; bu yaklaşım, uzlaşma ve çatışma arasındaki ilişkiye odaklanır. Ayrıca, Marx'ın aksine, Dahrendorf, "lumpen proletarya" olarak adlandırılan bir çatışma grubunun varlığına inanmaz ve insanların bu gruba rastgele katılmadığını ileri sürer. Marx ve Dahrendorf, toplumsal yapının çatışma süreçleri tarafından şekillendirilebildiğini, toplumsal etkileşimin çatışma unsurlarıyla yoğun olduğunu ve çatışmanın toplumsal değişim ve ilerlemeye yol açtığı konusunda ortak dinamiklere sahiptiler.

Dahrendorf'a göre, toplumlar sürekli değişme süreçlerine tabi olurlar ve bu değişim süreci çatışma ve konsensüsün birbirini tamamlayıcı unsurlarıdır. Toplumsal çatışmanın varlığı kaçınılmazdır ve toplumlar her an değişme eğilimindedirler. Dahrendorf ayrıca, toplum içindeki çatışma eğiliminin sürekli olduğunu vurgular ve güçlü toplulukların kendi çıkarlarını korumaya çalışacakları, güçsüzlerin ise kendi çıkarlarını savunmaya çalışacaklarından dolayı güç dengesinin sürekli olarak değişeceğini ve bu nedenle toplumun da değişeceğini ifade eder. Dahrendorf'un temel görüşü, toplumsal değişimin kaçınılmaz olduğu ve çatışma ile konsensüsün bu değişimin temel dinamikleri olduğu yönündedir.

Lewis Coser'in çatışma anlayışı, çatışmanın toplumsal hayatın doğal bir parçası olduğu ve toplumsal yapı açısından önemli işlevlere sahip olduğudur. Ona göre, çatışma sadece yıkıcı değil, aynı zamanda denge sağlama ve toplumun varlığını sürdürme görevi görebilir. Coser, çatışmanın güvenlik supabı gibi işlediğine inanır, çünkü çatışma toplumun içindeki dinamizmi ve değişimi teşvik eder. Coser'a göre, çatışma yeni normlar ve değerlerin ortaya çıkmasına yol açar, farklı gruplar arasındaki ilişkileri yeniden biçimlendirir, güç ve otoriteye yönelik potansiyel olarak yıkıcı eşitsizlikleri düzenler. O'na göre çatışma, toplumsal değişimi ve dengesini destekleyen bir role sahiptir. Ayrıca, Coser, çatışmasız bir toplumun zamanla katılaştığını ve durağanlaşacağını ifade eder. Bu nedenle, çatışmanın kurumsallaştığı toplumların daha istikrarlı ve bütünleşik olduğunu öne sürer. Buradan hareketle

O'nun bakış açısına göre çatışmanın toplumun işleyişine ve gelişimine olumlu katkılarda bulunduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çatışma konusunda Simmel'e yakın bir bakış açısına sahip olan Coser, toplum içindeki çatışmanın önemini vurgulamaktadır. Ancak, Coser, çatışmanın toplumsal hayatın sadece bir yönü olduğunu ve uzlaşma kadar önemli olduğunu ifade eder. Çatışmanın toplumsal yapının bir parçası olduğuna inanan Coser, çatışmanın toplumsal hayatın içinde var olan bir olgu olduğunu kabul eder ve bu çatışmanın toplumu bir arada tutan ve dengeyi sağlayan bir işlevi olduğunu savunur. Kısaca, çatışma sadece yıkıcı ve dağıtıcı değil, aynı zamanda toplumsal dengeyi korumanın bir aracı olarak da işlev görebilir. Coser'in bakış açısı, çatışmanın toplumsal değişimi teşvik eden bir güç olabileceği fikrini yansıtırken, aynı zamanda toplumsal düzenin sürdürülmesine katkıda bulunabileceğini öne sürer. Bu nedenle, çatışmanın sadece olumsuz bir olgu olarak değil, toplumsal işlevsellik açısından da önemli bir rol oynayabileceği fikrini destekler.

Randall Collins'ın çatışma kuramı, geleneksel çatışma teorilerinden farklı bir bakış açısı sunar. Collins, çatışma süreçlerini anlamak için sosyal etkileşim, güç ilişkileri, sembolik şiddet ve etkileşim sahneleri gibi faktörleri merkeze alır. Bu yaklaşım, çatışmanın sadece ekonomik veya politik nedenlerle değil, aynı zamanda duygusal ve kültürel faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıkabileceğini vurgular. Collins, duygusal etkilerin, sembollerin ve ritüellerin toplumsal etkileşimleri nasıl şekillendirdiğini anlayarak yeni bir çatışma modeli önerir. Collins'ın çatışma kuramı, sosyal bilimlerde çatışma ve şiddet alanında önemli bir katkı sunar ve bu alandaki araştırmalara yeni bir bakış açısı getirir.

Çatışma kuramına mikro düzeyde bir perspektif getirme amacı taşıyan Collins, aynı zamanda geleneksel makro düzeydeki çatışma analizlerini eleştirir. Collins, çatışmaya ideolojik bir bakış açısıyla değil, toplumun bütünü göz önünde bulundurarak yaklaşır. Makro düzeydeki analizler yerine bireylerin yüz yüze etkileşimlerini inceleyerek, mikro düzeyde bir çatışma sosyolojisi geliştirmeye çalışır. Bu bakış açısı, Georg Simmel'in düşünceleri ile benzerlik taşır, ancak Collins, Simmel'in gündelik yaşam sosyolojisinin etkileşim biçimlerine daha fazla odaklanır. Collins, toplumsal yapıları dışsal ve zorlayıcı varlıklar olarak değil, etkileşim biçimleri olarak görür. Bu, çatışmanın bireyler arasındaki etkileşimler sonucunda nasıl ortaya çıkabileceği üzerine odaklanmasını sağlar. Ayrıca, Marxçı kuramı ideolojik bir bakış açısı olarak kabul eder, yani toplumsal çatışmayı sadece sınıf çatışması olarak değil, aynı zamanda ideolojik çatışma olarak da ele alır. Sonuç olarak, Randall Collins'ın çatışma sosyolojisi, makro düzeydeki toplumsal yapıların ötesine geçerek bireyler arasındaki etkileşimlere odaklanır ve çatışmanın mikro düzeyde nasıl meydana geldiğini anlamaya çalışır. Bu yaklaşım, geleneksel çatışma teorilerine yeni bir boyut eklerken, ideoloji, sınıf ve etkileşim gibi faktörleri bir arada değerlendirir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/ References

Akdağ, İ. (2020). Çatışma teorisi bağlamında tarihsel-toplumsal çatışmanın değişen biçimleri üzerine bir inceleme. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(1), 5231-5251.

Collins, R. (2004). *Interaction ritual chains*. Princeton University Press.

Collins, R. (2015). *Sosyolojide dört ana gelenek* (Çev. Ü. Tatlıcan). Bursa: Sentez Yayınları.

Coser, L. A. (1956). *The functions of social conflict*. London: The Free Press, New York Collier-Macmillan Limited.

Dahrendorf, R. (1959). *Class and class conflict in industrial society*. Stanford, California: Stanford University Press.

Erkilet, A. (2015). *Toplumsal yapı ve değişme kuramları*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Keller, R. L. (1976). *A sociological analysis of the conflict and critical criminologies*. University of Montana.

Kızılıçelik, S. (1994). *Sosyoloji teorileri 2* (2. Baskı). Konya: Yunus Emre Yayıncılık.

Kinloch, G. C. (2014). *Sosyolojik teori: Gelişmesi ve belli başlı paradigmlar* (Çev. T. Günsen İçli ve D. Ayan). Ankara: Birleşik Yayınevi.

Marx, K. ve Engels, F. (2005). *Komünist Parti manifestosu* (Çev. Y. Onay). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Özsöz, C. (2007). Çözümlemeci çatışma kuramı ve Ralf Dahrendorf. *Sosyoloji Notları*, 1(1).

Park, R. E. (2018). *Rekabet ve çatışma, sosyoloji bilimine giriş III* (Çev. G. İnan Yağlı). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Poloma, M. M. (2007). *Çağdaş sosyoloji kuramları* (Çev. H. Erbaş). Ankara: EOS Yayınları.

Ritzer, G. (2012). *Modern sosyoloji kuramları* (Çev. H. Hülür). Ankara: De Ki Yayınları.

Slattery, M. (2011). *Sosyolojide temel fikirler* (Çev. C. Özdemir). Bursa: Sentez Yayınları.

Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi* (Çev. O. Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Tatlıcan, Ü. (2011). *Sosyoloji ve sosyal teori yazıları*. Bursa: Sentez Yayınları.

Tittenbrun, J. (2013). Ralph Dahrendorf's conflict theory of social differentiation and elite theory. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences*, 6(3), 117-140.

Turner, B. S. (2014). *Klasik sosyoloji* (Çev. İ. Çetin). İstanbul: İletişim Yayınları.

Wallace, R. A. ve Wolf, A. (1995). *Contemporary sociological theory: Continuing the classical tradition*. New Jersey: Prentice Hall Englewood Cliffs.

Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2012). *Çağdaş sosyoloji kuramları* (Çev. L. Elburuz ve M. R. Ayas). Ankara: Doğu Batı Yayınları.